

THE JOURNAL OF
OTTOMAN STUDIES

KÜLLİYAT

OSMANLI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

ISSN: 2587-117x

OSMANLI'NIN NADİR TARİKATLARINDAN ZENBÛRİYYE VE ŞEYH YAHYA ÂĞÂH EFENDİ'NİN ÜÇ ESERİ

İskender CÜRE¹

ÖZ

Son dönem Zenbûrî şeyhlerinden olan Yahya Âgâh Efendi; Zenbûriyye'nin pîri kabul edilen Muhammed Sâdık Erzincanî gibi eser telifine önem vermiştir. Farklı tarikatlara dair derviş çeyizi olarak da bilinen kıyafetleri çizimlerle anlattığı “Mecmuatü’z-Zarâif Sandukatü’l-Ma’ârif” isimli eseri farklı çalışmalara kaynak teşkil etmekle birlikte, telifatından diğer eserler rağbet görmemiştir. Yaptığımız çalışmalar neticesinde; Yahya Âgâh Efendi'nin “Tarikat-nâme-i Zenbûriyye-i Sâdıkiyye”, “Merâsim-i Usûl-i İkrâr u İlbas” ve “Usûl-i Mukâbele-i Şerîf” isimli üç eseri ele alınarak incelenmiştir. Tarikat-nâme-i Zenbûriyye-i Sâdıkiyye; tasavvufun gerekliliği, cehrî ve hafî zikrin delilleri, biat, râbita, Zenbûriyye'nin esasları gibi konuları ele almakla birlikte, bunlara ek olarak “Tasavvuf ve Tarikatlara Dair Fetvalar” bölümünü içermektedir. Usûl-i Mukâbele-i Şerîf; Nakşibendiyye, Kadiriyye ve Zenbûriyye'de kelime-i tevhîd, ism-i Hayy zikri, devran zikri gibi tarikat ayinlerinin yanı sıra muhtelif gün ve gecelere mahsus Zenbûriyye usûllerinin nasıl icra edildiğini açıklarken, Merasim-i Usûl-i İkrâr u İlbas; bahsi geçen tarikatların biat, hilafet gibi merasimleri ile muhtelif tarikat kıyafetlerinin tekbirlenmesi merasimlerini anlatmaktadır. Çalışmamızın konusunu Yahya Âgâh Efendi'nin “Tarikat-nâme-i Zenbûriyye-i Sâdıkiyye”, “Merâsim-i Usûl-i İkrâr u İlbas” ve “Usûl-i Mukâbele-i Şerîf” isimli üç eserinin incelenmesi oluşturmaktadır. Derinlemesine ele alınarak günümüz Türkçesine de aktardığımız bu üç eser; kendilerine has özellikleri ve Zenbûriyye'ye dair içerdikleri bilgiler özelinde araştırılmış olup, İstanbul'un son dönemlerindeki tekkelerde görülen bazı sorunlara da yer vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Tarikat, Zenbûriyye, Yahya Âgâh Efendi, Muhammed Sâdık Erzincanî.

A Rare Tariqat in Ottoman Zenbûriyye and Three Books of Sheikh Yahya Âgâh Efendi

ABSTRACT

Yahya Âgâh Effendi who is one of the 20th centuries Shaykh's of Zenbûriyye considered writing books important just like the Pir of Zenbûriyye; Muhammed Sâdık Erzincani. The book he wrote about the clothing of different tariqats, “Mecmuatü’z-Zarâif” was used as a resource by many scholars, while the other books he wrote did not get that much of an attention. We have investigated three other books written by Yahya Âgâh Effendi, and those were “Tarikat-nâme-i Zenbûriyye-i Sâdıkiyye”, “Merâsim-i Usûl-i İkrâr ve İlbas” and “Usûl-i Mukâbele-i Şerîf”. The book “Tarikat-nâme-i Zenbûriyye-i Sâdıkiyye” is about the necessity of sufism, the proofs of open and secret remembrance (zikr), and many other special concepts of sufism and the book also contains a part “the fatwas about Sufism and tariqats”. The book “Usûl-i Mukâbele-i Şerîf;” contains the information of some certain ways of Zikr in Nakşibendiyye, Kadiriyye and Zenbûriyye, as well as the information on how the Zenbûrî's were doing their rituals in some certain days and nights. The book “Merâsim-i Usûl-i İkrâr ve İlbas” gives the information on the forementioned tariqats' ceremonies as allegiance, hilafat etc. as well as bestowing some tariqat clothings upon the dervishes. Our work comprises the analysis of the three books by Yahya Âgâh Efendi as “Tarikat-nâme-i Zenbûriyye-i

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, iskendercure@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3716-7245

Sâdıkiyye", "Merasim-i Usûl-i İkrar ve İlbas" and "Usûl-i Mukâbele-i Şerîf". These books were written in Ottoman, we have transcribed them to the modern alphabet. We have investigated the unique characteristics of these three books and the information they contained about Zembûriyye. We have also seen that these books had revealed some problems in the last era of takka's in Istanbul.

Keywords: Sufism, Tariqat, Nakşibendi, Kadiri, Zembûri, Yahya Âgâh Effendi.

GİRİŞ

Zembûriyye veya Zembûriyye-i Sâdıkiyye'nin pîri kabul edilen Muhammed Sâdık Erzincanî; 1723 yılında Erzincan'da doğmuş, 1744 yılında Nakşibendiyye'nin Müceddidî koluna mensup Süleyman Kürdî Efendi'ye intisab etmiş, şeyhinin vefatı üzerine Kadiriyye şeyhlerinden Şemsi Bitlisî İakabıyla bilinen Mahmud ibn Abdülgafur Efendi'ye biat etmiştir.

Muhammed Sâdık Erzincanî seyr ü sülukunu tamamladıktan sonra 1779'da memur olarak İstanbul'a gelmiş ve Sinan Paşa Medresesinde Farsça dersleri vermiştir (İstanbulî 2014: 23). İstanbul'a gelişinin ardından meşihat makamı o sıralarda boş olan Üsküdar'daki Alaca Minare Tekkesine şeyh olarak atanmış ve tekkenin üçüncü postnişini olmuştur.

Alaca Minare Tekkesi Üsküdar Valide-i Atik Mahallesi, Kartal Baba Caddesi, Köprülü Fazıl Paşa Sokağı, Boybeyi Sokağı ve Miroğlu Sokağı'nın ortasındaki 193 ada, 1, 5, 6, 7, 8 parsellerde bulunmaktadır (Köseoğlu 2016: 251). Alaca Minare Tekkesinin ilk postnişini "Hacı Dede" olarak da bilinen Hacı Hüseyin Dede'dir. Alaca Minare Tekkesi Hacı Hüseyin Dede tarafından 1730 yılında bir Nakşî-Müceddidî tekkesi olarak inşa ettirilmiştir (Köseoğlu 2016: 251). Bu konuda farklı bir rivayet de söz konusudur. Buna göre Hacı Hüseyin Dede Nakşibendiyye'nin Kasanî koluna mensuptur:

"XVIII. yüzyılda İstanbul'a gelen bir başka Nakşî-Kâsânî şeyhi Muhammed Niyâz Buhârî'dir. Nakşibendiyye hakkında Arapça bir eser kaleme alan Muhammed Niyâz Buhârî, üç halife bırakarak bu kolun yayılmasına katkı sağladı. Bu halifeler, Üsküdar Alaca Minare Tekkesi şeyhi Hacı Hüseyin Dede (ö. 1173/1759), Kanlıca Atâullah Efendi Tekkesi şeyhi Mehmed Atâullah Efendi (ö. 1203/1789) ve Mustafa Müstakim Niyâzî'dir." (Tosun 2011: 634).

Hüseyin Dede'den sonra Mehmed Fahri Efendi, ardından da 3. postnişin olarak Muhammed Sâdık Erzincanî tekkede postnişinlik yapmıştır. Muhammed Sâdık Erzincanî'den sonra tekke "Şeyh Sâdık Efendi Tekkesi" olarak da anılmıştır. Bu isimlendirmede Şeyh Sâdık Efendi'nin meşihat dönemi etkili olmuştur zira Alaca Minare Tekkesi en ihtişamlı devrini Şeyh Sâdık Efendi'yle yaşamıştır (Koçyiğit 2012: 57).

Muhammed Sâdık Erzincanî'nin bilinen 4 risâlesi 4 farklı kitap olarak neşredilmiştir. Nefs makamlarının şehirlere benzetilerek anlatıldığı "Risâle-i Mahub" (Erzincanî: 2013), nefis makamlarının daha detaylı anlatıldığı "Risâle-i Ma'rifetü'n-Nefs" (Erzincanî: 2014), tarikat salıklarına tavsiyelerin yer aldığı "Risâle-i Terbiyenâme" (Erzincanî: 2014), tövbe konusu ile birlikte yine nefis makamlarının anlatıldığı "Risâle-i Mergube" (Erzincanî: 2015) eserlerinin yanı sıra Risâle-i Terbiyenâme'nin şerh edildiği bir çalışma da yayınlanmıştır (Çıtlak: 2015).

Muhammed Sâdık Erzincanî'nin vefatından sonra Üsküdar Alacaminare (diğer adı Sâdık Efendi) Tekkesinde yerine

halifesi İbrahim Celâlî Efendi (İbrahim Hamdi İspartavî) şeyh olmuştur (Tosun 2018: 235). İbrahim Efendi'den sonra Ali Rıza Efendi, ondan sonra Abdülfettah Bağdadî el-Akrî Efendi postnişin olmuştur. Abdülfettah el-Akrî, Mevlânâ Hâlid-i Bağdadî'nin halifelerindendir. Nakşibendiliğe bağlı olan dergâhı bu tarîkatın Halidî koluna intikal ettirmiştir (Yorgancıoğlu 2004: 20). Günümüzde tekke binası restorasyonun ardından bir vakfa tahsis edilmiştir.

1. YAHYA ÂGÂH EFENDİ VE ERDİ BABA TEKKESİ

Muhammed Sâdık Erzincanî; Nakşibendiyye'nin Müceddidî kolu ile Kadiriyye'nin Abdülvehhab kolunun usûlünü birleştirerek "Zebûriyye" veya "Zebûriyye-i Sâdıkiyye" ekolünü ortaya koymuştur. Zebûriyye'ye mahsus olarak içtihat ettiği zikir şekline; arı uğultusunu andırması sebebiyle "Zikr-i Zebûrî" veya "Tevhîd-i Nahlî" yani "Arı Tevhîdi" denmiştir.

Bir Zebûrî şeyhi olan Yahya Âgâh Efendi'ye dair bilgilerin büyük kısmı kendi eserlerinden edinilmiştir. Yahya Âgâh Efendi'nin eserindeki bazı ifadelerden aslen İstanbullu olduğu ve geçimini sağladığı mesleğine izafeten "Miskyağcı" lakabıyla tanınan Salih Efendi'nin oğlu olduğu anlaşılmaktadır (İstanbulî 2014: 21). Yahya Âgâh Efendi babasından intikal eden miskyağcılık mesleğini bir süre devam ettirmiştir. Bunun yanı sıra gençlik dönemlerinde Karagöz oynatan Yahya Âgâh Efendi bilhassa el sanatlarındaki maharetleriyle bilinmektedir.

Yahya Âgâh Efendi'nin muhtelif tarîkatlara dair kıyafetlerin çizimlerle anlatıldığı eseri farklı çalışmalara kaynak teşkil etmiştir. "Mecmuatü'z-Zarâif Sandukatü'l-Ma'ârif" ismiyle M. Serhan Tayşi tarafından yayına hazırlanan eser Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar 2392 numarada yer alan ve Âgâh Efendi'nin 1317/1900 tarihinde tamamladığını belirttiği eserdir (İstanbulî 2014: 32). "Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi" isimli çalışmada da Âgâh Efendi'den istifade edilmiştir (Atasoy: 2016).

Yahya Âgâh Efendi; Kırkağaçlı Muhammed Emin Efendi'nin tekkesinde seyr ü sülukunu tamamlamıştır:

"Fatih'in Aksaray semtinde Gureba Hüseyin Ağa Mahallesi'nde, Şekerci Sokağı ile İmam Murat Sokağı'nın kesiştiği köşede 892 ada 15 parselde Kasap Hacı Niyazi Efendi tarafından yaptırılan tekke, 13 Temmuz 1855 günü ibadete açılmıştır. Tekkenin ilk şeyhi Kırkağaçlı Muhammed Emin Efendi, Kadiri hane şeyhi Şerif Ahmed Efendi'den Kadirî, Üsküdar Alaca Minare Tekkesi şeyhi el-Hac İbrahim Hamdi Celali Efendi'den Nakşibendi hilafeti almıştır." (Köseoğlu 2016: 168).

Zebûriyye'nin bilinen 4 tekkesi vardır. Üsküdar'daki Şeyh Sâdık Efendi Tekkesi, Aksaray'daki Kırkağaç Tekkesi ve Erdi Baba Tekkesi'nin yanı sıra yine Muhammed Emin Kırkağaçî'nin Manisa Kırkağaç'ta inşa ettirdiği tekke Zebûrî tekkeleridir. Muhammed Emin Kırkağaçî'den sonra Aksaray'daki tekkede önce oğlu İbrahim Efendi, sonra halifesi Muhammed Haydar Bergamavî postnişin olmuştur (Tosun 2018: 235).

Muhammed Haydar Bergamavî, Yahya Âgâh Efendi'nin şeyhidir. Başına aba sarık sardığı için "Abalı Hafız" ismiyle de bilinmektedir. 14 Şubat 1890 günü vefat ederek Üsküdar Alaca Minare Tekkesi haziresine defnedilmiştir. Tekkede iki buçuk ay kadar Kadiriyye'nin Resmîyye koluna mensup damadı Şemseddin Efendi şeyhlik yapmışsa da 7 Mayıs 1890 günü bina yanmıştır (Köseoğlu 2016: 168-169).

Yahya Âgâh Efendi vefatına kadar Erdi Baba Tekkesi'nde postnişinlik vazifesini sürdürmüştür. Erdi Baba Tekkesi

Fatih İlçesi, Haseki Sultan Mahallesi, Hekimoğlu Ali Paşa Caddesi, 50 numarada, 1816 ada 22 parselde yer alıyordu (Köseoğlu 2016: 147). Yahya Âgâh Efendi tekkenin inşa edilmesi ve postnişinliğe tayin edilmesi sürecini ileride yer verileceği üzere kendi eserinde de anlatmaktadır.

Dergâhın bulunduğu yer eskiden de benzeri bir fonksiyon icra etmekte iken yaklaşık yirmi yıl kadar boş bırakılmış ve geriye sadece binanın kalıntıları kalmıştır (İstanbulî 2014: 24). Yahya Âgâh Efendi şeyhinin müsaadesiyle Erdi Baba Tekkesini ihya etmiştir. Şeyh Yahya Âgâh Efendi; Meclis-i Meşâyih'a verdiği dilekçenin kabulüyle bu tekkenin meşihatını üzerine almış ve 1888 yılında yeniden bir tekke binası inşa ettirmiştir (Köseoğlu 2016: 148).

Yahya Âgâh Efendi'nin vefatından sonra Erdi Baba Tekkesi damadına intikal etmiştir. Hayri Efendi isminde bir halifesi bulunan ve 1912 yılında vefat eden Yahya Âgâh Efendi'nin yerine damadı Bahaeddin Efendi postnişin olmuştur. Bahaeddin Efendi'nin döneminde 1925 yılında tekkelerin faaliyeti yasaklanmıştır (Köseoğlu 2016: 149). 1925 yılının ardından pek çok tekke gibi Erdi Baba Tekkesi de yıkıma uğramıştır. Tekke binası 25 Aralık 1963 tarihinde yıkılmış ve enkazı satılmıştır (Köseoğlu 2016: 149). Günümüzde tekke binası bir derneğin bünyesinde dir.

2. TARİKAT-NÂME-İ ZENBÛRİYYE-İ SÂDİKİYYE

Yahya Âgâh Efendi, eserini 4 farklı isimle anmaktadır. "Mürşidi Tarîkatî's-Sâdikiyye an Nakşibendiyyü'l-Kâdiriyye bi-Zikr-i Zenbûriyye-i İbrâhim Celâliyye", "Tarîkat-nâme-i Zenbûriyye", "Tarîkat-nâme-i Zenbûriyye-i Sâdikiyye" ve "Tarîkat-nâme-i Sâdikiyye" isimleri müellif tarafından kullanılmıştır.

Eserin içerisinde Yahya Âgâh Efendi farklı kaynaklardan beslenmiş, bu kaynaklardan nakiller yaptığı gibi açıklamalarını ayet ve hadislerle destekleyerek eseri zenginleştirmiştir. Yahya Âgâh Efendi'nin eser telifinde genel olarak izlediği yolun da bu olduğu söylenebilir. Elimizdeki 3 eserde olduğu gibi, Mecmuatü'z-Zaraif Sandukatü'l-Maarif'te de sık sık haşiyeler ve açıklamalarla geliştirilmiş olan metinde geçen ayet ve hadislerle bazı tasavvufi istilahın açıklamaları da derkenarlarda verilmiştir (İslambolî 2006: 12).

Yahya Âgâh Efendi eserini 1901 yılında yazmaya başladığını söylemekte ve eserin yazılma sebebini şu şekilde izah etmektedir:

Bu fakîr-ül-hakîr Âsitâne-i Aliyye'de Dâvud Paşa Mahallesi'nde kâin Erdi Baba dergâh-ı şerîfi post-nişîni Yahya Âgâh bin Sâlih İslambolî âcizlerinin risâle tertîbi haddim olmayıp, lâkin üstâdımdan ahz ve telakkî eylediğim fütüvve-i tarîkimizi beyâna şürûh olundu [başlandı]. İmdi Âsitâne-i Aliyye'de Aksaray kurbünde tarîk-i Nakşibendiyyü'l-Kâdiriyye'den bânî-i evvel Kırkağaçlı eş-Şeyh el-Hac Muhammed Emîn Hazretleri'nin inşa eylediği dergâh-ı şerîfinde bin iki yüz yetmiş bir (1271) senesinde post-nişîn olan Müceddid-i Elf Pîr-i Sâni eş-Şeyh Muhammed Sâdik Erzincânî Hazretleri'nin halîfesi ve halîfe halîfesi Azîzim, Mürşidim, Efendim, fazîletli, reşâdetli Mevlânâ Hâce eş-Şeyh el-Hac Hâfız Seyyid Muhammed Haydar Bergamavî el-Meşhûr bi-Abalî Hâfız (ks) Hazretleri'nden tarîkimizin usûl ve erkânı ve telkîn-i tevhîd ve fûruat ve tefekkûr ve bi'ât-i yedullah ve râbita-i şerîf (s. 11) ve teveccüh ve murâkabe ve ilbâs-ı tâc-ı hırka ve kemer "Lâ yükellifu'llâhu nefsen illâ vüs'ahâ." âyet-i kerîmesi mefhûmunca, kudretim miktârı ahz ve telakkî olunan "Mürşid-i Tarîkatü's-Sâdikiyye an

Nakşibendiyyü'l-Kâdiriyye bi-Zikr-i Zebûriyye-i İbrahim Celâliyye" nâmıyla işbu risâle-i münîfi ihvân-ı bâ-safâya hediye-i fakirânem olmak üzere bin üç yüz on sekiz (1318) senesi mâh-ı Zilkâdesinde tahrîrine şürûh olundu. (fî Şubat - 1316) (s. 12)

Yahya Âgâh Efendi, üç eserinde de risâleleri yazma sebeplerini açıklamaktadır. Yukarıda da bahsettiği üzere şeyhi Muhammed Haydar Bergamavî'den gördüğü ve mensup olduğu tarîkatın usûlünü anlatan risâleyi ihvana hediye mahiyetinde kaleme almıştır.

Yahya Âgâh Efendi eserinde; mensup olduğu yolun pîri Muhammed Sâdık Erzincanî'yi şöyle anlatmaktadır:

İmdi tarîkimiz "Nakşibendiyyü'l-Kâdirî-i Zebûriyye-i Sâdikiyye" nâmıyla meşhûr olup ve sebep-i iştihârı [şöhret bulması] bu vechledir ki müctehid-i sâhib-i kol eş-Şeyh Mevlânâ Hâce Seyyid Muhammed Sâdık Erzincânî Kuddise Sırruhü'l-Bârî Hazretleri'nin ibtidâ-i sülûkunda mürsidleri; tarîkat-ı hâcegân-ı Nakşibendiyye'den Mevlânâ Hâce Ahmed Cürçân bi-Yek-dest-i Mekki halîfelerinden, vâsil-ı ilâ'llâh Mevlânâ Hâce Şeyh Süleyman Kürdî Kuddise Sırrûhuma Hazretleri'nden makâm-ı letâif-i sitte (6) (letâif-i hamse dahi itibâr ederler) envârlarını [nurlarını] müşâhede ve emânet alıp, hicretin bin yüz altmış beş (1165) târihinde mürsidleri Şeyh Süleymân Efendi âzim-i dâr-ı bekâ eyleyip, ba'dehû Şeyh Sâdık Efendi işâretle Erzurum'a gidip ve onda tarîk-i Kâdiriyye erlerinden ikinci mürebbîleri Mevlânâ Hâce Şeyh Mahmûd el-Müştehir bi-Şems-i Bitlîsî (ks) Hazretleri'nden etvâr-ı seb'a esrarlarının müşâhedeyle "Cezbetun min cezebâti'r-Rahmân." sırrı kendilerine zâhir olduktâ "Yâ eyyuhe'l-mü'minûn!" nidâsıyla "Elâ inne evliyâ'allâhi lâ havfun 'aleyhim ve lâ hum yahzenûn." âyet-i kerîmesinin mânâ-yı (s. 9) hakîkati ma'lûmları olup, Müceddid-i Elf-i Sâni' ihvân-ı ilâhiyyesiyle turûk-ı münşebâtından [şubelerinden] tarîk-i Nakşibendiyyü'l-Kâdirî-i Zebûriyye-i Sâdikiyye kolu 'unvânıyla müştehir olup sâhib-i kol olmuştur.

Vâridât: Sâdık Efendi ictihâd eylediği tarîkat-ı aliyye-i Zebûriyye'nin erkân ve usûlünü hâvi dört adet risâle-i tasavvufiyye-i belîğası olup, isimleri Risâle-i Mergûb ve Risâle-i Ma'rifetü'n-Nefs ve Risâle-i Terbiye-i Sâlikîn ve Risâle-i Mahbûb olmakla yed-i müridânda mevcuttur.

Vaktâ ki bin yüz doksan beş (1195) sene-i hicriyesinde Âsitâne-i Aliyye'de Üsküdar'da Nûh Kuyusu civârında Alaca Minâre Mahallesi'nde kâ'in tarîk-i Nakşibendiyye ricâlinden Hacı Hüseyin Dede dergâh-ı şerîfinde post-nişînlilik ve fukarâ hizmetinde bulunup, bin iki yüz on (1210) tarihinde yetmiş dört (74) yaşında hâk-i ıtırnâk [güzel kokulu toprak] olmakla kendi dergâhları türbesinde saklanmıştır. Kaddesa'llâhu sırrahu ve nefeanallâhu bi-fuyuzâtihim. Âmin.

Hâsıl-ı kelâm; tarîkat-ı hâcegân-ı Nakşibendiyye sülûku; zikr-i hafîde makâm cihetinden altı latîfe-i kalb ki; tasfiye-i rûh ve tarîkat-ı Kâdiriyye sülûkunu hâvi zikr-i cehrîde esmâ cihetinden yedi tavir ki; terbiye-i nefis olmağın [olmakla beraber], bu iki ciheti birleştirip mürid ve sâlikânlarını râh-ı Hakk'a (s. 10) âsân-vechle vuslat ettirmeye ahsen-i tarîk bulmuşlardır. Ve dahi "Zikr-i Zebûrî" (Arı Zikri) yani "Tevhîd-i Nahîlî" nâmında kelime-i tevhîdi; cemiyet-i meclis-i müridânda; her sâlikin istidâdına göre ceहन kendi re'yyinde kırâatleri ictihâdiyla "Zebûriyye-i Sâdikiyye" kolu tâbir olunur. (s. 11)

Yahya Âgâh Efendi eserinde açıkça Muhammed Sâdık Erzincanî'nin Zebûriyye'nin pîri olduğunu ifade etmektedir. Nakşibendiyye'nin Müceddidî kolu ile Kadiriyye'nin Abdülvehhab kolunun terbiye metodlarını

birleştirerek Zenbûriyye ekolünü ortaya koyan Muhammed Sâdık Erzincanî, aynı zamanda Zenbûrî zikrini de içtihat etmiştir.

Yahya Âgâh Efendi eserinde Zenbûriyye'nin pîri Muhammed Sâdık Erzincanî'nin yanı sıra şeyhi Muhammed Haydar Bergamavî'nin de hayatını anlatmaktadır:

Ma'lûm ola ki Azîzim, Mürşidim, Mevlânâ Hâce eş-Şeyh el-Hac Hâfız Seyyid Muhammed Haydar bin Halil el-Müştehir bi-Abalı Hâfız (ks) Hazretleri'nin tevellüdüleri (doğumları) Aydın vilâyetinde Bergama kazâsında idi. (s. 135)

Mevlidi olan Bergama kazâsında hıfza çalışıp, hâfız-ı kelâmullâh idi. Ba'dehû Aydın vilâyetinde Kırkağaç kazâsına tahsîl-i ilme gelip, hem tarîkat-ı Nakşibendiyyü'l-Kâdiriyye'den Kırkağaçlı eş-Şeyh el-Hac Muhammed Emîn Efendi Hazretleri'ne intisâb eylemişler idi.

Ba'dehû Âsitâne-i Aliyye'ye gelip Fâtih civârında Çarşamba Medresesi'nde tahsîl-i ilimde iken, mürşidleri Kırkağaç'tan hicret edip Âsitâne-i Aliyye'de, Aksaray kurbünde, Şekerci sokağında bin iki yüz yetmiş bir (1271) [1854/55] senesi iki hâne alıp, müceddeden [yeniden] bir tekke inşâsıyla bânî-i evvel ve mütevellî-i şart-ı vâkif olmakla, Azîzim dahi nice seneler ilm-i şerîatta ve ilm-i âlette ve bâb-ı tarîkatta bez-i vücûd ile her ikisinden izn ü icâze ile zü'l-cenâheyn (iki kanatlı) idi.

Ba'dehû mürşidleri Şeyh Emin Efendi emriyle Akdeniz tarafına iki sene seyahate gidip ve etrafı geşt u güzâr (gezme) ederek Mekke-i Mükerrreme'ye varıp, Beytullâh'ı tavâf ve Arafat'ta vakfe durup "Lebbeyk Allâhümme lebbeyk!" nidâsıyla münâdî olmuştur.

Ba'dehû iki sene seyahati tamamında İstanbul'a geldikde, mürşidleri Kırkağaç'ta olan dergâhlarına teşrîfleriyle dâr-ı bekâyâ rihlet ve orada kendi dergâhlarında defnolunmuştur. Ba'dehû şart-ı vâkif üzere halîfesi Şeyh Seyyid Muhammed Haydar Efendi; mürşidlerinin İstanbul'da olan dergâhlarına post-nişinlik hizmetinde karar eylemiştir. (s. 136)

Burada bilgi karışıklığına yer vermemesi açısından bir açıklama yapmak gerekir. Muhammed Emin Kırkağaçî, vefatından evvel Kırkağaç'a dönerek oradaki tekkeye postnişin olmuş, vefatına kadar oğlu İbrahim Efendi, vefatından sonra Muhammed Haydar Efendi tekkede postnişin olmuştur.

Muhammed Haydar Bergamavî Kırkağaçî Tekkesi'nin şeyhi Muhammed Emin Kırkağaçî'nin halifesidir. Yahya Âgâh Efendi'nin eserinde yer verdiği silsilelere göre Zenbûriyye'nin yanı sıra Kadiriyye'nin farklı kollarından da hilafeti vardır.

Yahya Âgâh Efendi eserinin son bölümünde de tarîkata girmesini, kendisine verilen emanetleri ve Erdi Baba Tekkesi'nin inşa sürecini anlatmaktadır:

Âsitâne-i Aliyye'de Sultân Bâyezid civârında, Mürekkepçiler Kapısı'nda kâ'in dükkânda pederimden mevrûs miskyağcılık sanatında bulunduğum hâlde, hizmetlerinde bulunduğum Aksaray'da Şekerci Sokağı'nda Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiyyü'l-Kâdiri-i Zenbûriyye'den Kırkağaçlı Şeyh Muhammed Emin Efendi Halîfesi ve post-nişini Şeyh Hâfız Seyyid Muhammed Haydar Efendi Kuddise Sırruhumâ Hazretleri'nin tarîkat-ı (s. 141) aliyyesine muhib olduğum târih: Fî Rebîu'l-evvel 1284 ve fî 22 Haziran 1283 [4 Temmuz 1867 Perşembe]

Ba'dehû iksâ-i arakiyye ve inâbe ve ahd-i mîsâk ve mübâyea-i yedullâh târihi: Fî 10 Şevvâl 1293 ve fî 22 Teşrîn-i evvel 1292 [29 Ekim 1876 Pazar]

Ba'dehû müjgânî sikke-i Kâdiriyye iksâ ve bend-i meyân-ı kemer-i ihsân olunduğu târih: Fî 17 Rebî'ü'l-evvel sene 1298 [17 Şubat 1881 Perşembe]

Ba'dehû esmâ-i seb'a ve Hatm-i Hâcegân'a mezûn eylediği izin-nâme ve telkîn târihi: Fî 6 Şevvâl sene 1301 [30 Temmuz 1884 Çarşamba]

Ba'dehû hilâfetnâme icâzesi tomarının tahrîri târihi: 15 Rebî'ü'l-âhir sene 1303 ve fî 9 Kânûn-i Sânî sene 1301 [21 Ocak 1886 Perşembe]

Ba'dehû iksâ-i tâc-ı şerîf müjgânî ve destârlı (yeşil fenâi olarak) ve ilbâs-ı hırka ve meyân-bend-i kemer ve ta'lik-i ridâ-i şerîf ve tâlîm ve telkîn-i hilâfet icrâsı târihi: Fî 21 Cemaziye'l-evvel sene 1303 ve fî 13 Şubat sene 1301 [25 Şubat 1886], yevm-i Perşembe, dergâhda mahfil

Ba'dehû yedi dilimli pamuklu ve istivâsı düğmeli, rengi beyaz ve tûlbendi yeşil, imâme olarak iksâ eylediği: Fî 5 Recep sene 1303 [9 Nisan 1886 Cuma]

Ba'dehû Âsitâne-i Aliyye'de Dâvûd Paşa Mahallesi'nde kâ'in Erdi Baba Dergâhı arsasını müşidimin hüsn-i nazar-ı teveccühüyle uhdeme bâ-berât-ı âlî-şân tevcihi târihi: Fî 22 Zilhicce sene 1306 ve fî 15 Ağustos sene 1305 [19 Ağustos 1889 Pazartesi] (s. 142)

Ba'dehû Azîzim'in emriyle dergâhın inşâsına bed' edip, tamamında kendileri rihlet etmekle zükûr evlâdı (erkek evlat) olmadıktan, Azîzim'in kendi dergâhları dahi vakfiyye-i şer'î mûcibince ben bendesine kalmıştır. Lâkin kendilerinin himmet ve nutk-i âlileriyle Erdi Baba Tekkesi inşâ olunduğu hasebiyle gönle gelen bu olmuştur ki "Benim dergâhım senindir, sen benim dergâhıma tama' edip sâhib olma, sana ihsân olunan dergâh bi-garaz sana kifâyet eder. Zîrâ burası sana yaramaz." gibi anlaşılma ben dahi bizim tarîkimizden diger bir halîfe bulunmadığı ecilden, sâ'ir tarîk-i Kâdiriyye kolundan bir şeyh-i kâmile, bu dergâhın eşyâsıyla ve çeyiziyle berâber keff-i yed (el çekmek) etdiğim târih: Fî gurre-i Şâban sene 1307 [23 Mart 1890] yevm-i Cuma Ertesi, Meclis-i Meşâyih'te.

Ba'dehû ol şeyhin 'uhde-i tasarrufundan kırk sekiz gün sonra fî 18 Ramazan sene 1307 [8 Mayıs 1890] Çarşamba günü vakt-i zuhrda (öğle vakti) ihrâk-ı bî'n-nâr olmuşdur [yangında yanmıştır]. Fefhem.

Ba'dehû Erdi Baba Dergâhı'nı kendi malımdan mücerreden inşâsı, harem ve selâmlık, altı oda ve bir tevhîd-hâne ve bir 'adet türbeyi müstemil olmakla derûnuna nakleddiğim târih: Fî 17 Rebî'ü'l-evvel sene 1307, fî 30 Teşrîn-i Evvel sene 1305 [11 Kasım 1889] yevm-i salı.

Ba'dehû dergâhın küşâdı (açılışı) Azîzim'in vefâtından bir erbain çıktıkda, iclâs-ı post cemiyeti icrâ olunduğu târihi: 11 Recep 1307 ve fî 5 Şubât sene 1305 [3 Mart 1890] yevm-i pazar. (s. 143)

Yahya Âgâh Efendi seyr ü sülûkunu aşama aşama bu şekilde kaydetmiştir. Meclis-i Meşâyih kayıtlarında da yer aldığı şekilde, Muhammed Haydar Bergamavî'den sonra Kırkağacî Tekkesinin postnişinliğinden ferâgat etmiş ve Erdi Baba Tekkesini inşâ ederek vefâtına kadar o tekkede vazifesini sürdürmüştür.

Zenbûriyye'ye dair biyografik bilgilerin yanı sıra eserin içerisinde tarîkata bağlanmanın gerekliliği, hafî ve cehrî zikrin gerekliliği, tevellâ, teberrâ, intisâb, teveccüh, murâkabe, râbita, mücâhede gibi farklı konulara

değnilmektedir. Bazı bölümlerde tarikat yolunun salıklarına nasihatlerde de bulunan Yahya Âgâh Efendi; tekke ve zaviyelerde son dönemlerde görülen sorunlara da işaret etmektedir:

Eğer sen muhibb-i tarîk olup sâlik olmak ârzü edersen, ibtidâ sana lâzım olan; intisâb ve inâbe ve 'ahd-i mîsâk ve mübâyaa-i yedu'llâhda muhabbet ettiğin turûk-ı 'aliyyenin kâmillerinden bir mürşid-i kâmile teslim olasın. Eger bilemez isen; tahkîk ve tecessüs edesin ki bir meşâyîhe intisâb edip hizmet etmiş mi ve kaç sene hizmetinde bulunmuş ve yed-i sâdik mıdır, kâzib midir ve sırr-ı hilâfet-i emânet almış mıdır ve ilbâs-ı tâc-ı hırka ve seccâdesi var mıdır? Eger var ise kimdendir ve ol dahi kimdendir ve ol dahi kimdendir? Bunları taharrî edip [soruşturup] dikkatle anlamak lâzımdır. Çünkü insanın geri kalan mahlûkât üzerine olan fazîleti; nutuk ve 'akıldır. Akıl ve fikir ile muhâsib olasın, zîrâ saâdet ârzü ederken şekâvete uğrarsın. Ve dahi darb-ı meseldir ki "Dimyat'a pirince giderken hânendeki bulgurdan olursun." Çünkü bu zamanda yol uğruları [kesicileri] çoktur. Şöyle ki kimisine babasından miras olarak tekke kalmakla şeyh olmuştur. Ve kimisine rütbe-i 'aliyyesinden dolayı hâtır için ilbâs-ı tâc-ı hırka olmuştur. Ve kimisine ağniyâlığına tama'an [zenginlinliğine binâen] bir tekke arsası (s. 15) mahlûlundan [boşta kalmış tekkeden] verilip, ol arsayı inşasıyla beraber şeyhlik rütbesine nâil olmuştur ve kimisine mu'accir cerrârlığından [zorbalığından] def-i belâ için bir tekke verilip, "Ben şeyhim." diye makâm-ı posta geçip oturmuştur.

Beyit

Her Ali Haydar degil her seyfe denmez zülfikâr,

Lâ fetâ illâ Ali lâ seyfe illâ zülfikâr

Diğer Beyit

Çok riyâkar var velî görünür,

İbn Mülcem gibi 'Alî görünür

Diğer Beyit

Muhabbet âteşi peydâ olur çakmağı çakmakdan,

Velâkin kav alır isen al erbâbdan alma alçakdan

Hâlbuki bunların başlarında olan 'arakiyye ve tâclarına aldanmayasın. (s. 16)

Tekke ve zaviyelerin kapatılmasına giden süreçte tekkelerdeki farklı problemler değişik şekillerde dillendirilmiştir. Bu problemlerden biri de ehil olmayan kişilerin tekkelerde söz sahibi olmasıdır. Bu sorundan dert yanan Yahya Âgâh Efendi; tarîkâta girecek kişinin bağlanmak istediği kişiyi iyice araştırmasını tembih etmektedir zira bazı tekkelerde beşik şeyhliği olarak da bilinen babadan oğula postnişinlik intikali farklı boyutlara ulaşmış, bazılarında da rütbesi yahut zenginliği dolayısıyla şeyhlik payesi verilmiştir.

Yahya Âgâh Efendi nasihatlerine farklı bölümlerde de devam etmektedir. İslam tarihi ile alakalı tartışmalı bazı konuları anlattıktan sonra şu uyarıyı yapmaktadır:

Ammâ ba'd ey sâlik-i râh-ı Hudâ! [Sana lâzım olan] Bâlâda zikrolunan Ashâb-ı Resûlullâh (sas) ile münâfıklar beynlerinde vâki olan mübâheseleri (s. 60) bilip de kâle almamaktır ve onların haklarında

bir kelâm söylememektir. Zîrâ bunlar gibi şeyler dervîşin sülûkuna mâni' olan keyfiyetlerdir ki sâliki yolundan alıkor.

Ve Kitâb-ı Reşehât'den naklolunur ki Nakşibendiyye ricâlinden Abdullâh Tâşkendî Hazretleri'nden su'âl etmişler ki "Dost kande bulunur?" Buyurmuşlar ki "Yürü düşmândan gönlünü kaldır, dostu talebe ne hâcet!" Be-dürüstî cemî-i ricâlullâh işbu bahisleri kaleme almamışlardır. Çünkü Allah Teâlâ Hazretleri seni senden sorar. Zeyd'i Amr'dan sormaz ve bu bahislerden muhâkeme etmez. Sana lâzım olan mâdem ki dervîşsin, erkân-ı tarîkatı ve hizmet-i meşâyihî öğrenmek lâzımdır. Zîrâ onlar tarîkat-ı 'aliyyenin âdablarıdır. Nitekim şerîat-i mutahharânın ahkâmı namazda ve abdestde ta'dîl-i erkâna riâyet olmaz ise fukahâ kavlince ol namaz, namaz olmaz ve tarîkatta dahi pîrân ve azîzânın ictihâd eyledikleri usûl ve edebe riâyet olmaz ise, ta'dîlden hâric kalmış olur, murâdına vâsil olamaz. Zîrâ tarîkatta duhûlden murâd; edebe riâyetle ahlâk-ı hamîde sâhibi olmaklıdır ki ol dahi pîrân efendilerimizin ictihâd eyledikleri sünnetlerini edâ etmekle olur. (s. 61)

Yahya Âgâh Efendi; 1904 tarihinde tamamladığı eserine bazı ilaveler de yapmıştır. Tarîkatlara dair devran, sema, mescidlerde zikir yapmak gibi konulardaki fetvaların ardından, "Dört Kapı Üzerine Kırk Makam", "Beyân-ı Gusl-i Sâlikîn" gibi bölümlerle kısa eklemeler getirilmiş ve "Beyân-ı Hacc-ı Sûrî ve Tavsiye-i Hacc-ı Mânevî" bölümüyle eser tamamlanmıştır.

3. MERÂSİM-İ USÛL-İ İKRÂR VE İLBÂS

Yahya Âgâh Efendi bu risâlenin yazılma sebebini şu şekilde açıklamaktadır:

Âsitâne-i Aliyye'de Erdi Baba dergâh-ı şerîfi post-nişni hakîrû'l-âsî Şeyh Yahya Âgâh bin Sâlih İstanbulî olup bazı tarîkat-ı 'aliyyelerde intisâb ve inâbe ve bi'ât ve mübâyâa-i yedullâh ve ilbâs-ı tâc-ı hırka ve hilâfet ve posta iclâsları hem-tarîk oldukları hâlde usûllerinde birbirine muhâlif görülüp, fakîr dahî mürşidimden ahz ve telakkî eylediğim üzere işbu risâlenin te'lîfine ibtidârla [başlamakla] "Merâsim-i Usûl-i İkrâr (s. 2) ve İlbâs-ı Tâc-ı Hilâfet" nâmıyla teberrüken tahrîr olunmuşdur. (s. 3)

Tarîkat-nâme kaleme almasından da anlaşılacağı üzere Yahya Âgâh Efendi tarîkatların kendi usûllerine uymalarına çok önem vermektedir. Aynı tarîkattan olanların dahi kendi usûllerini farklı şekillerde icra ettiğini gören Yahya Âgâh Efendi, buna binaen *Merâsim-i Usûl-i İkrâr ve İlbâs* risâlesini yazmıştır.

Risâlesinde bi'ât, müjgânlı sikke tekbîri, tâc, hırka, kemer, ridâ, hilâfet gibi merasimlerin nasıl icra edileceğini detaylarıyla anlatan Yahya Âgâh Efendi; posta iclâs merasiminden bahsetmeden evvel uyarılarda bulunmakta ve eserin telif sebebine dair başka bir açıklama da getirmektedir:

Lâyiha

Ve dahi tarîkat-ı 'aliyyelerde hîn-i ikrâr-ı bi'ât ve icrâ-yı hilâfetlerinde meydâna getirilen birtakım merâsim ki cümle sûrettir. Bu sûretin vaziyeti esâsen ma'nâyı bulmak içindir. Aceptir ki ne revâ zamânünâ! Ma'nâyı bulmak degil sûret bile zâyî olmaktadır. Çünkü sûretin vaziyeti ne ma'nâyı ma'tûf idüğünü bilir kani [hani]. Pek nadir kalıp, bilmeyenler ise erbâbından öğrenmeyi dahi kendilerinin uluvv-i cenâblarına münâsib (s. 66) göremezler. Ey 'azâz-i men! Fe'l-yeteemmel.

İntihâ-i Kelâm

Ma'lûm ola ki bâlâda tahrîr olunan tarîkat-ı 'aliyyelerin rûkn-i a'zamı olan ikrâr-ı ahd-i misâk ve bi'ât-ı yedu'llâh ve iksâ-i ilbâs ve icrâ-yı sırr-ı hilâfetlerinin meydân-ı erkâna getirdikleri birkaç nev' usûl ve kavâid-i merâsimleri ve hem-tarîk olanlar dahi icrâlarında birbirine muhâlefetleri görülmekle; züvvâr ve avâm ve ashâb-ı turûk dahi birtakım kîl u kâli mûcib olup, fakîr dahi bu muhâlefetlerine vicdânî kâ'il olmadığından ve müterizân ve münkirân zümresinin dahi i'tirâzlarına tahammülü asîr olduğu ecilden, işbu risâlede ismi ve resmiyle tahrîr olunan (...) (s. 67)

Tarîkatın usûllerini anlatan Yahya Âgâh Efendi, surette kalmamak gerektiğini, aslolanın mana olduğunu beyan etmekle birlikte artık surete yani görünüşteki icra şekline dahi itibar edenin zor bulunduğunu ifade etmektedir. Ona göre görünüşteki gereklilikleri dahi bilen az kalmış, bilmeyenler de bilenlere müracaat etmeyen bir durumdadır. Bu sebeple aynı tarîkattan olanlarda dahi farklı icralar söz konusu olmuştur.

Yahya Âgâh Efendi ara bir bölümde miraç hadisesiyle alakalı farklı sorulara cevaplar aramış, sonrasında posta iclâs merasimi gibi bazı merasimleri anlatarak eserini 5 Nisan 1905 Çarşamba günü tamamlamıştır. Yahya Âgâh Efendi eseri yazarken faydalandığı kitapları kaynakça mahiyetinde son kısma eklemiştir:

1. Ma'rifetnâme – Kâle eş-Şeyh İbrâhim Hakkı Efendi
2. Semerâtü'l-Fuâd – Kâle Sarı Abdullah Efendi
3. Tuhfe-i Ömeriyye Vesimiyye – Kâle eş-Şeyh İsmail Hakkı Efendi (s. 78)
4. Hamzaviyye risâlesinde – Kâle eş-Şeyh La'lizâde Abdülbâki Efendi
5. Müzekki'n-Nüfûs– Kâle eş-Şeyh Eşrefzâde Abdullah er-Rûmî
6. Muhammediyye kitabında– Kâle eş-Şeyh Yazıcızâde
7. İzâhu'l-Merâm – Kâle eş-Şeyh el-Hacc Abdullah Efendi
8. Ukûd-i Lü'lüyye – Kâle eş-Şeyh Abdülğânî Nablusî
9. Cevâhirü't-Tâc – Kâle eş-Şeyh Selaheddîn Uşşâkî
10. Miftâhu'l-Kulûb – Kâle eş-Şeyh Şemseddîn Nûrî Efendi
11. Riyâzü'l-Mûkinîn – Kâle İhyâ-yı Ulûm Mütercim Eyüb Sabri
12. Risâle-i Sâdikiyye – Kâle eş-Şeyh Muhammed Sâdık Erzincanî
13. Risâle-i Emîniyye – Kâle eş-Şeyh Muhammed Muntazır el-Mekkî
14. Hutbetü'l-Beyân – Kâle eş-Şeyh Seyyid Sunullah el-Gaybî
15. Behce-i Sâlikîn – Kâle eş-Şeyh Ebû Sa'îd Ebu'l-Hayr
16. Risâle-i Ehadiyye (Vahdet-i Vücûd) – Kâle eş-Şeyhü'l-Ekber Muhiddîn Arabî
17. Erkân-ı (Âdâb) Halvetiyye – Kâle eş-Şeyh Seyyid Yahya Şirvânî
18. Minhâcü'l-Fukarâ – Kâle eş-Şeyh Rusûhiddîn İsmâil Ankaravî (s. 79)
19. Ğâmizi'l-Acâib – Kâle eş-Şeyh Harmandâr Ali Baba
20. Mir'âtü'l-Makâsîd – Kâle Seyyid Ahmed Rif'at Efendi
21. Hâşim Baba – Divân-ı Belâğat-unvânında
22. Gül-âbâd risâlesinde – Kâle eş-Şeyh Ali el-Vâhidî
23. Kisve-i Ma'rifi'de – Kâle Sâbit Efendi Risâlesi'nde

24. Tasavvuf-i Hakîkî - Nâm risâlesinde
25. Merkâb-ı Merâtib – fî-Menâkıb-ı Abdülkâdir (rha)
26. Kelâm'da – Arif-i billâh vâsıl-ı ilâllâh
27. Kelâm'da – Kutbü'l-ârifin Gavsü'l-vâsilîn
28. Sûre-i Nûr tefsîrinde – Allâhu nûru's-semâvâti ve'l-ard
29. Vukûf-i Kalbî risâlesinde – Kâle eş-Şeyh Müftîyü'l-Hâs Nakşibendî
30. İrşâd-nâme Hakikat-ı Muhammediyye – Kâle eş-Şeyh Osman Hakîkî
31. Mi'râcü'l-Beyân Vahdet-i Vücûd – Kâle eş-Şeyh ibn Müftî Manzûme
32. Ma'rifetü't-Tarîk'te – Kâle eş-Şeyh Belhî Hâşim, Abdullâh Dehlevî halîfesi
33. Miftâhü'l-Müşkilât Risâlesinde – Kâle Şeyh İbrâhim Dîvâne, sahîfe 77 (s. 80)

4. USÛL-i MUKÂBELE-i ŞERÎF

Yahya Âgâh Efendi'nin bu risâlesi dergâhlarının mukâbele günlerinde ve gecelerinde icra olunan Zembûriyye usûlünü içermektedir. Bu risâlenin başında da Yahya Âgâh Efendi eseri telif sebebini açıklamaktadır:

Ey tâlib-i râh-ı hakikat! Mâlumun olsun ki dergâhımız ve kiblegâhımız ve hankâhımız "Tarîkat-i Aliyye-i Nakşibendiyyü'l-Kâdiriyye-i Zembûriyye-i Sâdıkiyye" olup Âsitâne-i Aliyye'de Aksaray kurbünde Şekerci Sokağ'ında bâni ol sâhib-i vakf büyük azîmimiz Kırkağaçlı el-Hacc Mehmed Emin Efendi (ks) Hazretleri'nin inşâ eylediği dergâh-ı şerîfi olup ve yevm-i mahsûsu dahi Pençsenbe günü olmak üzere vakfiyesi mevcuttur. Ve bir dahi İzmir ki Aydın vilâyetinde Kırkağaç kazasında bu dahi kendi vakfı olarak "Tarîkat-i Aliyye-i Nakşibendiyyü'l-Kâdiriyye-i Zembûriyye'den el-Hacc Mehmed Emin Efendi Dergâhı" diye meşhûrdur ve kendilerinin medfeni dahi ondadır. Ve diğer kiblegâhımız olan Âsitâne-i Aliyye'de Haseki kurbünde Hekimoğlu Ali Paşa Caddesi'nde Davud Paşa Mahallesi'nde kâin "Erdi Baba" zâviyesinin yevm-i mahsûsu pazar günü olduğu (s. 2) hâlde fakir dahi fukara hizmetinde postnişin bulunduğum hasebiyle işbu "Usûl-i Mukâbele" risâlesini "Âyin-i Nakşibendiyyü'l-Kâdiriyye-i Zembûriyye" üzere tahrîr olunmuştur.

Pes imdi! Şeyhim, Azîm ve Mürşidim eş-Şeyh el-Hacc Hâfız Muhammed Haydar Bergamavî el-Müştehir "Abalı Hâfız" an Şeyhi el-Hacc Mehmed Emin Kırkağacî Kaddesallâhu Esrârahumâ Hazretleri'ne yirmi beş (25) seneyi mütecâviz hizmetinde manzûrum olan Tarîk-i Zembûriyye'ye mahsus icrâ eylediği âyin mukâbelesinde usûlünü munderictir ki; teselsülen tarîkimizden gelen hulefâ ve dedegân ve dervişâna güç olmayıp âsân olmak üzere iş bu risâle-i münîf bi-himmet-i pîrân-ı azîzân ihvan-ı bâ-safâya hediye olunmuştur ki; onlar dahi bizleri hayır duâ ile yâd edeler. (s. 3)

Yahya Âgâh Efendi eserin devamında kendi usûllerine göre Hatm-i Haccan, kuuden yani oturarak kelime-i tevhîd, ism-i Hayy, ism-i Hu, her gece icra edilen yatsı usûlü, hafta günlerine mahsus sabah usûlü, kandil gecelerinde icra olunan mukâbele usûlü ve edilen duaları detaylarıyla açıklamaktadır.

Risâlenin içerisinde Yahya Âgâh Efendi Muhammed Sâdık Erzincanî'nin ictihadı olan Zembûrî zikrinin nasıl icra edildiğini de şu şekilde anlatmaktadır:

Beyân-ı Zikr-i Zembûrî Usûlü

Ma'lûm ola ki "Zikr-i Zenbûrî" ki "Tevhîd-i Nahî" dahi denir. İhvanla kırâatinde bal arısı gibi inilti peydâ olduğu için bu nevi zikru'llâh alem olmuştur. Pes imdi! Dergâhlarımızın yevm-i mahsûsunda cemiyet-i ihvânla bazı haftalarda dördüncü ve beşinci sayfalarda mezkur olan Hatm-i Hacegân tamamında "li'llâhi'l-Fâtîha" deyip salavât ve sûre kırâatinden sonra Şeyh Efendi cehren azîmetini kırâate bed ile ihvânla berâber "Allah ve bi-tevfiki'llâh ve bi-inâyeti'llâh ve bi-icâzeti enbiyâi'lâah ve evliyâi'llâh lâ ilâhe illa'llâh ve bi-şehâdeti halkillâh eşhedü en la ilâhe illa'llâh lâ ilâhe illa'llâh lâ ilâhe illa'llâh." deyip durular.

Birinci şavt: Bi-ma'nâ beyti tavâf etmek, mükerrer dolanmak. Şeyh Efendi "Muhammedün Resûlu'llâhi hakkan ve sıdkâ. Eûzu bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm. Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Fa'lem ennehu lâ ilâhe illa'llâh." deyip ihvân dahi cümle beraber cehren kendi re'ylerinde muhavvel ve muhayyer oldukları hâlde istidâtlarına göre kimisi bir nefeste beş tevhîd, kimi bir nefeste dokuz tevhîd ve kimi bir nefeste yirmi bir tevhîd sürerler. Tâ şol vakte degin Şeyh Efendi "İlla'llâh." diyene kadar.

İkinci şavt: Ba'dehû Şeyh "Bismillâhirrahmânirrahîm. Kul huva'llhu ehad." der. İhvan dahi hafîde İhlâs-ı şerîfi tamâm eder. Ve yine Şeyh (s. 14) "Bismillâhirrahmânirrahîm. Kul huvallahu ehad." der. İhvan dahi hafîde İhlâs-ı şerîfi tamâm eder. Ve yine Şeyh "Bismillâhirrahmânirrahîm. Kul huvallahu ehad." der. İhvân dahi hafîde İhlâs-ı şerîfi tamâm üç defa tekrar eyledikde ve yine Şeyh dördüncüde "Bismillâhirrahmânirrahîm. Fa'lem ennehu lâ ilâhe illa'llâh." deyip, bâlâda zikrolunan vech üzere ihvân kendi re'ylerinde muhayyer oldukları hâlde istidâtlarına göre okurlar.

Üçüncü şavtta: Yine Şeyh "Bismillâhirrahmânirrahîm. Kul huvallahu ehad." der. Minvâl-i meşrûh üzere tekrâr edilir. Lâkin bu Zikr-i Zenbûrî'nin hatmi; ihvânın kesretine göre üç şavtda 'adet miktarı tahminen kırk bin (40.000) yâhut yetmiş bin (70.000) olmak gerekdir. Keyfe mâ yeşâ Şeyh'in re'yine menûttur [bağlıdır]. Ba'dehû "Fa'lem ennehu lâ ilâhe illa'llâh." dedikde bâlâda altıncı sahîfede tahrîr olunan usûl üzere müttefikani yani cümle ihvân savt-ı vâhid üzere kelime-i tevhîd ki "Lâ ilâhe illa'llâh." sürerler ve Nâşir efendiler kasâ'ide bed' ederler.

Ve Bir Nev' Dahi

Şeyhin re'yine menûtdur ki bazı haftalarda ihvânın kesrine göre "Hatm-i Hacegân" kırâ'atinden sonra Evrâd-ı Kâdirî'yi dahi tilâvet edip "An ashâbi Resûli'llâhi ecmaîn." denildikte Zikr-i Zenbûrî'ye bed' olunur. (s. 15)

Zenbûrî zikrini bu şekilde açıklayan Yahya Âgâh Efendi; üç eserinde de kendisine ait şu beyte yer vermektedir:

Beyit

İhvân-ı bâ-safâya işbu risâle yâdigâr,
Cürmümü afv eyleye ol ganî perverdigâr

SONUÇ

Zenbûriyye hakkındaki az sayıda çalışma Muhammed Sâdik Erzincanî ve Şeyh Sâdik Efendi Tekkesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Mevcut durumda Yahya Âgâh Efendi'ye de değinen çalışmalar olmakla birlikte, Yahya Âgâh Efendi'nin yalnızca bir kitabına dikkat çekilmekte, elimizdeki diğer eserlerinden sadece Tarîkat-nâme-i

Zenbûriyye-i Sâdıkiyye'nin çok küçük bir bölümüne yer verilmektedir.

Çalışmalarımız neticesinde; Yahya Âgâh Efendi'nin "Tarîkat-nâme-i Zenbûriyye-i Sâdıkiyye", "Merâsim-i Usûl-i İkrar ve İlbas" ve "Usûl-i Mukâbele-i Şerîf" isimli üç eseri farklı boyutlarıyla incelenmiştir. Üç eserin de müellifin kendi dilinden yazılma sebepleri açıklanmış, eserlerin kendi bağlamlarındaki önemlerine değinilmiştir.

Tarîkat-nâme-i Zenbûriyye-i Sâdıkiyye; Zenbûriyye ile alakalı biyografik bilgileri içermesi ve tekkelerde son dönemde görülen sorunlara değinmesi açısından önem arz etmektedir. Merâsim-i Usûl-i İkrar ve İlbas; Zenbûriyye'de icra edilen merasimleri detaylı bir şekilde anlatması ve yine son dönemlerde tekkelerdeki usûllerle alakalı bazı karışıklıkları söz konusu etmesi ile ön plana çıkmaktadır. Usûl-i Mukâbele-i Şerîf ise; Zenbûrî zikrinin nasıl icra edildiğini detaylı bir şekilde anlatan bildiğimiz ilk eserdir.

KAYNAKÇA

- Atasoy, Nurhan (2016). *Derviş Çeyizi: Türkiye'de Tarîkat Giyim-Kuşam Tarihi*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yay.
- Çıtak, Mehmet Fatih (2015). *Ben Dervişim Diyene: Mürşid-i Dervişan ve Terbiyenâme'den*. İstanbul: Sufi Kitap Yay.
- Erzincanî, Muhammed Sadık (2013). *Risâle-i Mahub: Nefsin Şehirleri*. hzl. Yusuf Turan Günaydın. İstanbul: Büyüyenay Yay.
- Erzincanî, Muhammed Sadık (2014). *Risâle-i Ma'rifetü'n-Nefs: Nefs Bilgisi*. hzl. Aytekin Yıldız. İstanbul: Büyüyenay Yay.
- Erzincanî, Muhammed Sadık (2014). *Risâle-i Terbiyenâme: Terbiyenâme*. hzl. Aytekin Yıldız. İstanbul: Büyüyenay Yay.
- Erzincanî, Muhammed Sadık (2015). *Tevbe Risâlesi: Risâle-i Mergube*. hzl. Aytekin Yıldız. İstanbul: Büyüyenay Yay.
- İslambolî, Yahya Agah bin Salih (2006). *Tarîkat Kıyafetleri*. hzl. Mehmet Serhan Tayşi, Mustafa Aşkar. İstanbul: Sufi Kitap Yay.
- İstanbulî, Yahya Agah bin Salih. *Tarîkat-nâme-i Zenbûriyye-i Sâdıkiyye*. İBB Atatürk Kitaplığı. Yazma Eserler. 297.7 1322 H. 1: 1b-116a.
- İstanbulî, Yahya Agah bin Salih. *Merâsim-i Usûl-i İkrar ve İlbas*. Milli Kütüphane. 06 Mil Yz. A 8037: 1b-43a.
- İstanbulî, Yahya Agah. *Usûl-i Mukâbele-i Şerîf*. Koyunoğlu Kütüphanesi. 11881: 1a-18b.
- İstanbulî, Yahya Agah bin Salih (2014). *Mecmuatü'z-Zaraif Sandukatü'l-Maarif*. hzl. Mehmet Serhan Tayşi. İstanbul: Hassa Mimarlık.
- Koçyiğit, Ömer (2012). "Üsküdar'da Bir Sosyal Müessese Örneği: Alaca Minare Tekkesi ve Haziresi". *7. Uluslararası Üsküdar Sempozyumu*. ed. Süleyman Faruk Göncüoğlu. İstanbul: Üsküdar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü. 54-74
- Köseoğlu, Mehmet Akif (2016). *İstanbul'un 100 Tekkesi*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yay.
- Tosun, Necdet (2011). "Nakşibendiyye Tarîkatının Kimliği ve Yayılışı". *Türkiye'de Tarîkatlar: Tarih ve Kültür*. ed. Semih Ceylan. İstanbul: İSAR Yay. 611-692
- Tosun, Necdet (2018). "Nakşibendiyye ile Kadiriyye Arasında Bir Tarîkat: Zenbûriyye'nin Kısa Tarihi". *Osmanlı'da İlm-i Tasavvuf*. ed. Ercan Alkan, Osman Sacid Arı. İstanbul: İSAR Yay. 835-850
- Yorgancıoğlu, Salim (2004). *Üsküdar Dergâhları*. İstanbul: Üsküdar Belediye Başkanlığı Basın Yayın Halkla İlişkiler Müdürlüğü & Üsküdar Araştırma Merkezi.